

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра практичної психології**

Самооцінка молодших школярів в умовах Нової української школи

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка другого курсу, 622 групи

Колісник Степанія Миколаївна

Керівник:

кандидат психологічних наук,

асистент **Барабашук Г. В.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № ____ від « ____ » _____ 2023р.

Зав. кафедри _____ доц. Радчук В.М.

Чернівці - 2023

АНОТАЦІЯ

Колісник С.М. Самооцінка молодших школярів в умовах Нової української школи – кваліфікаційна робота.

Основною метою сучасної концепції Нової української школи є створення умов для всебічного розвитку учня, його самореалізації та творчого вираження, а також формування свідомої особистості, яка здатна до нового способу мислення та має високий рівень культури життєвого самовизначення. Сучасний учень повинен розуміти себе як індивіда та гідного члена суспільства, здатного незалежно ставити цілі, знаходити оптимальні шляхи їх досягнення, брати на себе відповідальність за власні дії і мати вміння оцінювати їх ефективність та результативність.

У роботі визначено особливості формування та становлення самооцінки як центрального новоутворення яке має велике значення у процесі формування особистості молодшого школяра. Самооцінка виступає важливим компонентом у розвитку самосвідомості, що охоплює розуміння себе, власних здібностей (фізичних та розумових), вчинків та ставлення до інших людей і до себе.

Охарактеризовано особливості навчальної успішності в умовах НУШ. Розглянуто психологічні особливості ролі самооцінки в навчальній успішності молодших школярів в умовах Нової української школи.

Проведений системний аналіз науково-методичних праць (Г. Костюк, Н. Атаманчук, Л. Терещенко) свідчить, що самооцінка учнів початкової школи складається в основному під впливом навчання, зокрема позитивних або негативних оцінок вчителя. Сучасні дослідники вбачають взаємозв'язок між самооцінкою та рівнем сформованості навчальної діяльності.

Ключові слова: самооцінка, навчальна діяльність, НУШ, молодший шкільний вік

ANNOTATION

Kolisnyk S.M. The Role of Self-Esteem in the academic performance of junior high school students in the conditions of the New Ukrainian School - qualification work.

The main goal of the modern concept of the New Ukrainian School is to create conditions for the comprehensive development of the student, his/her self-realization and creative expression, as well as the formation of a conscious personality that is capable of a new way of thinking and has a high level of culture of life self-determination. A modern student must understand himself/herself as an individual and a worthy member of society, capable of independently setting goals, finding optimal ways to achieve them, taking responsibility for his/her actions, and having the ability to evaluate and self-evaluate himself/herself.

The work defines the peculiarities of the formation and development of self-esteem as a central neoplasm that is of great importance in the process of forming the personality of a junior high school student. Self-esteem is an important component in the development of self-awareness, which includes understanding oneself, one's abilities (physical and mental), actions, and attitudes towards other people and oneself. The peculiarities of academic performance in the conditions of the NUS are characterized. The psychological features of the role of self-esteem in the academic performance of junior high school students in the conditions of the New Ukrainian School are considered. The conducted systematic analysis of scientific and methodological works (G. Kostyuk, N. Atamanchuk, L. Tereshchenko) shows that the self-esteem of junior high school students is formed mainly under the influence of learning, in particular positive or negative teacher's marks. Modern researchers see a relationship between self-esteem and level of formation of learning activities.

Key words: self-esteem, learning activities, NUS, junior high school students.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ САМООЦІНКИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1 Теоретичні підходи до розуміння поняття «самооцінка» в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях.....	8
1.2 Індивідуально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку.....	14
1.3 Особливості організації навчальної діяльності за програмою Нова українська школа: психологічний аспект.....	21
РОЗДІЛ ІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ВИБІРКИ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
РОЗДІЛ ІІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ САМООЦІНКИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	31
3.1 Порівняльний аналіз особливостей самооцінки молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах Нової української школи	31
3.2 Порівняльний аналіз навчальної успішності молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах Нової української школи	38
3.3 Статистичний аналіз взаємозв'язків самооцінки та навчальної діяльності у молодших школярів в умовах Нової української школи.....	44
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Актуальність: В умовах сучасних соціально-економічних перетворень в Україні зростає роль упевненої в собі особистості, здатної до саморозвитку, що ставить перед собою мету і досягає її.

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти стає виховання цілісної особистості, розкриття особистісного потенціалу кожної дитини, сприяння її самореалізації. Сучасний заклад освіти має формувати розвинену особистість з адекватною самооцінкою, здатну самостійно визначати і планувати власне життя та моделі поведінки. Концепція нової української школи вимагає від школи створення умов для розвитку особистості дитини, її самостійного виявлення і реалізації творчих здібностей, формування людини з новим рівнем свідомості, культурою самовизначення і усвідомленням індивідуальності та ролі в суспільстві.

Міністерство освіти та науки України приділяє значну увагу питанням оцінювання навчальної діяльності у рамках реформи шкільної освіти, відомої як «Нова українська школа». Ця реформа включає в себе ряд значущих змін у підходах до оцінювання навчальної діяльності молодших школярів.

Зокрема, до важливих змін відносяться:

- Заборона розголошення оцінок учнів у класі, що сприяє зменшенню психологічного тиску на дітей та сприяє розвитку більш позитивного навчального середовища.
- Відмова від табелів на користь нового документа під назвою «Свідоцтво досягнень», яке може краще відображати рівень розвитку та навчальних досягнень учнів.
- Перехід до оцінювання, що базується на фіксації прогресу у навчанні, а не на зауваженні помилок учнів.

Ці підходи до оцінювання давно успішно використовуються в європейських країнах і мають високий рівень ефективності. Однак, важливо враховувати, що ефективність цих методів може відрізнятись у нашому культурному контексті, і потребує належного дослідження та адаптації.

Українські науковці, такі як Г. Костюк, С. Максименко, Л. Терещенко і М. Смульсон, проводили дослідження в галузі впливу оцінювання навчальної діяльності на формування особистості в рамках вітчизняної психології, та зазначають, що проблема становлення самооцінки у дітей молодшого шкільного віку є складною та вимагає комплексного підходу. Багато психологів вважають, що самооцінка формується в результаті соціалізації, тобто взаємодії дитини зі світом дорослих і однолітків.

Одним з ключових факторів, які впливають на формування самооцінки дитини, є її успіхи та невдачі в різних сферах життя (наприклад, успіхи в навчанні, спорті, мистецтві, соціальній взаємодії тощо). Ці успіхи та невдачі можуть впливати на самооцінку дитини, змінюючи її переконання про свої можливості та якості.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, ці питання вимагають більш детального вивчення та оцінки, оскільки вони можуть мати великий вплив на процес формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку.

Отже, соціальна значущість проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми магістерської роботи: *Самооцінка молодших школярів в умовах Нової української школи*

Об'єкт дослідження: самооцінка дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: особливості самооцінки дітей молодшого шкільного віку в умовах НУШ

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження прояву самооцінки у сільських та міських школярів в умовах Нової української школи.

Для досягнення мети дослідження та перевірки сформульованої гіпотези необхідно розв'язати такі **завдання:**

1) проаналізувати психологічні особливості поняття «самооцінка» в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях;

- 2) за допомогою психодіагностичного інструментарію проаналізувати роль самооцінки в навчальній успішності дітей молодшого шкільного віку в умовах нової української школи
- 3) виявити особливості самооцінки молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах Нової української школи;
- 5) систематизувати та узагальнити опрацьований матеріал, сформулювати висновки.

Гіпотеза дослідження: існує відмінність у самооцінці між міськими та сільськими школярами, які навчаються в умовах Нової української школи

Методи дослідження: Для вирішення поставлених завдань було використано:

теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення науково-психологічної літератури з означеної проблеми.

емпіричні методи: суб'єктивно-оцінні методики, а саме методика «Діагностика самооцінки та рівня домагань» за Дембо-Рубінштейн в модифікації прихожан; методика «Визначення рівня своєї самооцінки» за Г. Казанцевою; методика «Анкета вивчення мотивів навчальної діяльності учнів» (за Б. Пашневим).

статистичні методи: якісний, кількісний, порівняльний кореляційний аналіз здійснювався за допомогою статистичних програм SPSS.

Структура дипломної: Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 58 сторінок. Робота містить 3 таблиці та 10 рисунків. Список використаних джерел складає 52 найменувань.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ САМООЦІНКИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Теоретичні підходи до розуміння поняття «самооцінка» в зарубіжних та вітчизняних дослідженнях

Соціально-економічні та політичні зміни, складні умови праці та життя ставлять перед особою вимоги активної творчості і високих стандартів у власній діяльності. Надзвичайно важливо, вміти використовувати внутрішні резерви під впливом зовнішніх умов, та сприяти формуванню всебічно розвиненої особистості, яка вміє адекватно реагувати на зміни в суспільному житті та проявляти свідому активність. Розвиток самосвідомості та визначення власного «Я» та особистих особливостей є ключовими для правильної організації взаємин з іншими людьми. В цьому контексті, самооцінка стає фундаментальним аспектом розвитку особистості.

Самооцінка - це складний та багатоаспектний феномен, який вивчається у різних науках, таких як філософія, соціологія, психологія та педагогіка. Дослідники, такі як Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Спіркін, Г. Костюк, В. Столін, К. Левін, А. Маслоу, К. Роджерс та інші, звертають увагу на цей аспект і роблять його предметом міждисциплінарних досліджень.

У науковій літературі, яка присвячена вивченню питань самооцінки, існують різні трактування цього поняття, які запропоновані різними авторами. Також науковці розглядають різні аспекти формування та розвитку самооцінки.

А. Бахвалова зазначає що, в англійській мові існує багато термінів, які використовуються для вираження поняття «самооцінка». Ми значили найбільш часто вживані: self-regard (самоствалення), self-esteem (самоповага, загальна оцінка себе), self-feeling (самопочуття), self-love

(любов до себе), self-respect (самоповага), self-acceptance (самоприйняття), self-attitude (власне відношення до себе), self-evaluation (публічна самооцінка) [3].

Також протягом останніх декількох років було введено нові поняття, такі як self-appraisal (самооцінка), self-integrity (цілісність, подібна до феномену самості), self-assessment (оцінка себе, процес самооцінювання), self-compassion (турбота про себе), self-value (самоцінність), self-confidence (впевненість у собі), self-belief (віра в себе), self-worth (почуття власної гідності) та інші.

Зазначені терміни розкривають самооцінку з різних сторін, як багатогранне психологічне явище. Якщо розглядати модель ядерних оціночних структур Джаджа, Локка і Дарама, то ми можемо визначити самооцінку як одну з чотирьох основних компонентів разом з локусом контролю, нейротизмом і загальною самоефективністю [3].

У. Джеймс першим ввів термін «самооцінка» і описав його як «образ самого себе» в структурі особистості. З іншого боку, Карл Роджерс пропонує інший підхід, визнавши самооцінку як елемент компонентів Я-концепції особистості. Він підкреслює, що Я-концепція формується під час соціалізації через взаємодію зі значущими іншими людьми, такими як батьки та друзі [12].

Феноменологічний підхід К. Роджерса має важливий вплив на розвиток теорії самооцінки. Він висуває твердження про те, що основним мотивом, що визначає поведінку людини, є прагнення до самоактуалізації. Процес розвитку власного «Я», розкриття внутрішніх здібностей та можливостей сприяє розвитку самодостатності, незалежності, соціальної відповідальності, зрілості і компетентності.

К. Роджерс окреслює важливість взаємозв'язку між «Я-ідеальним» та «Я-реальним» у своїх наукових дослідженнях. Він стверджує, що варіативність самооцінки опирається на внутрішню узгодженість, яку він описує як стан конгруентності. На думку Роджерса внутрішня узгодженість,

вказує на відсутність конфлікту між різними образами себе в особистості, тоді як конгруентність описує відсутність конфлікту між сприйманням себе і реальним суб'єктивним досвідом [43].

I. Кон визначає самооцінку як об'єднуючий показник, який відображає, наскільки індивід приймає або не приймає самого себе. Самооцінка є важливою складовою внутрішньої мотивації та має глибокі зв'язки з процесом пізнання. Структура самооцінки складається з двох компонентів: когнітивного (який відображає знання особистості про себе) та емоційного (який визначає відношення до самого себе і рівень задоволеності самим собою).

У процесі самооцінки ці компоненти взаємодіють нерозривно. Знання, які особистість набуває про себе в соціальному контексті, невід'ємно супроводжуються емоціями, та інтенсивність цих емоцій залежить від того, наскільки важливим є оціночний зміст для особистості. Когнітивний компонент самооцінки включає в себе порівняння з іншими людьми і відповідність своїх якостей встановленим стандартам [32].

У гуманістичній психології, представленій вченими, такими як А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс, панує погляд, що індивідуальний образ, який формує людина про себе, може бути неповним і спотвореним. Ця картина формується на основі думок інших людей, відомостей, набутих ще у дитинстві, внутрішніх переконань і вимог до себе. При певних умовах ця картина може не відповідати реальності.

Для того, щоб перетворити цей спотворений образ і досягти адекватної самооцінки, необхідно змінити реальну систему відносин, в якій ця картина сформувалася. Особливу увагу слід звернути на зміну соціальної позиції особистості і систему її взаємин з іншими людьми. Тобто, це означає перегляд і перетворення того способу, яким особистість сприймає себе та її відношення до інших, щоб ця нова картина була більш відповідною реальності і сприяла адекватній самооцінці [17].

Р. Бернс підкреслює, що образ-Я та самооцінка мають глибокий зв'язок і можуть бути розглянуті як практично нероздільні психологічні аспекти. Загальне Я-концепція включає в себе оцінки та установки, які спрямовані на самого себе, і впливають на поведінку індивіда.

Вчений виділяє кілька основних модальностей самооцінки:

- Реальне Я - це уявлення про те, яким індивід є насправді. Ця модальність включає в себе установки, які стосуються сприйняття власних поточних здібностей, ролей та актуального стану особистості.
- Дзеркальне (соціальне) Я - це установки, пов'язані з уявленнями індивіда про те, як його бачать і сприймають інші люди.
- Ідеальне Я - це установки, пов'язані з уявленнями індивіда про те, яким він хотів би стати у майбутньому.

Ці різні модальності самооцінок формуються в процесі взаємодії особистості з навколишнім світом і можуть впливати на її спосіб сприйняття себе і світу навколо [2].

Наукові підходи сучасних українських психологів, таких як Г. Гуменюк, В. Смітанка, С. Тищенко, О. Тихомандрицька, до поняття «самооцінка» включають в себе різні аспекти та аспекти пов'язані з:

- емоційним ставленням дітей до самих себе, тобто як вони сприймають та оцінюють власні почуття та емоції.
- розвитком рефлексивної свідомості, яка включає у себе здатність особистості аналізувати та розуміти власні думки, почуття та дії.
- соціальними аспектами психології особистості, які враховують вплив оточуючих та соціального середовища на формування самооцінки.
- практичним самопізнанням, тобто процесом, яким особистість намагається краще розуміти себе, свої можливості та обмеження.
- гармонійним образом «Я», що означає розвиток збалансованої та позитивної самооцінки, яка сприяє психологічному благополуччю та здоровому розвитку особистості.

Ці підходи допомагають розширити розуміння самооцінки як складного психологічного явища, яке включає в себе емоції, мислення, соціальну взаємодію та практичну діяльність людини [12].

О. Тихомандрицька визначає самооцінку як суб'єктивну оцінку і сприйняття особистістю власної цінності, здібностей, якостей та досягнень. Цей психологічний аспект дозволяє людині формувати свій внутрішній образ себе і визначати ставлення до власних здібностей та досягнень. Самооцінка може бути адекватною або неадекватною, високою або низькою, і впливає на самосвідомість і мотивацію особистості [13].

Л. Онуфрієва, дослідниця у галузі психології, розглядає самооцінку як базис для внутрішньої мотивації особистості і визначає її важливу роль у процесі пізнання навколишньої дійсності. Згідно з її поглядом, структура самооцінки складається з двох компонентів:

- Когнітивний компонент відображає знання, які людина має про себе. Тобто уявлення про власні якості, здібності, ролі та інші аспекти життєдіяльності.
- Емоційний компонент відображає емоційне ставлення особистості до самої себе, як міру задоволеності власними діями і поведінкою [33].

Л. Онуфрієва підкреслює, що ці два компоненти самооцінки функціонують в нерозривній єдності, і в чистому вигляді не може бути представлено один, або інший компонент. Знання про себе, які особистість отримує в соціальному контексті, завжди супроводжується емоціями та їх інтенсивність залежить від важливості даного аспекту. Когнітивний компонент включає операції порівняння себе з іншими людьми та порівняння власних якостей з прийнятими стандартами.

Отже, самооцінка, за поглядами Л. Онуфрієвої складне психологічне явище, що об'єднує когнітивний і емоційний аспекти, відіграє важливу роль у мотивації та самопізнанні [33].

О. Скрипченко зазначає що, самооцінку особистості можна класифікувати на основі рівня та стабільності. За рівнем самооцінки виділяють такі категорії:

- Висока самооцінка - це неадекватна або завищена оцінка самого себе, коли особа переоцінює свої здібності та досягнення.
- Середня самооцінка - це адекватна оцінка, коли особистість реалістично сприймає свої можливості і досягнення.
- Низька самооцінка - це занижена оцінка самого себе, коли особа недооцінює власні здібності та досягнення.

За критерієм стабільності розрізняють:

- Стабільну самооцінку - ця категорія властива особам, які відчують внутрішню впевненість у собі та мають стійку оцінку себе незалежно від зовнішніх впливів.
- Плаваючу самооцінку - це незбалансована оцінка, яка залежить від думок інших людей, а також від власних успіхів і невдач. У цьому випадку, самооцінка може коливатися і бути вразливою до зовнішніх впливів.

Ця класифікація допомагає розуміти різноманітність індивідуальних особистісних реакцій на власну самооцінку та визначає рівень адекватності цієї самооцінки [34].

Ю. Ліпковська стверджує що, самооцінку поділяють на основні види: адекватну та неадекватну.

- Адекватна самооцінка відображає правильне співвідношення особистості з її можливостями та досягненнями. Цей вид самооцінки характеризується критичним ставленням до себе, реалістичним оцінюванням власних успіхів і невдач, а також ставленням досяжних цілей.
- Неадекватна самооцінка може бути або завищеною, або заниженою, тобто у людини виникає неправильне уявлення про себе. Завищена самооцінка характеризується ідеалізованим образом власної особистості

та її можливостей. Занижена самооцінка включає недооцінку своєї цінності для інших та відсутність віри у власні здібності.

Ця класифікація допомагає розуміти, наскільки об'єктивно та адекватно особистість сприймає себе та свої можливості, а також визначає наявність недоліків у самооцінці, які можуть впливати на її психологічний стан і поведінку [27].

Згідно з дослідженнями А. Захарова, самооцінка може впливати на активність особистості по різному, як стимулюючи до дій, так і пригнічуючи. Неадекватно низька самооцінка може призвести до зниження соціальних прагнень, сприяти виробленню невпевненості у власних силах і здібностях, обмежувати життєві амбіції. Низька самооцінка може також призводити до емоційних зривів і внутрішніх конфліктів, що може шкодити як самій особистості, так і суспільству.

Важливою є різноманітність видів самооцінки, які можуть виявлятися в різних життєвих ситуаціях, такі як адекватна стійка, нестійка завищена, нестійка занижена і завищена стійка самооцінка [14].

Самооцінка визначає ставлення людини до себе, інтегрує досвід діяльності та впливає на спілкування з іншими людьми. Вона починає формуватися ранньому дитинстві і має важливе значення для подальшого життя та діяльності особистості.

Отже, самооцінка визнається провідною ланкою у формуванні та становленні особистості, і вона визначає ставлення особистості до себе, відображає її знання про себе та міру задоволеності собою.

1.2

1.3 Індивідуально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку

Молодший школяр - це маленька особистість з власним внутрішнім світом та індивідуальними психологічними особливостями. Цей період

життя дитини триває зазвичай від 6-7 до 10-11 років і відзначається багатьма важливими подіями та викликами.

С. Чапук стверджує що, молодший шкільний вік охоплює період життя дитини від 6-7 до 10-11 років і є часом значних змін у її розвитку. Дитина на цьому етапі залишається маленькою, але вже набуває складної внутрішньої психології з власним унікальним світом та індивідуальними особливостями. Молодший шкільний вік часто називають вершиною дитинства, оскільки дитина утримує багато дитячих рис, таких як легковажність, наївність та погляд на дорослих з певною наївністю. Водночас на цьому етапі починається втрата дитячої безпосередності в поведінці, і дитина розвиває більш зріле мислення [48].

Це відбувається під впливом цілеспрямованого навчання в початковій школі, що базується на вивченні характеристик предметів та явищ навколишнього світу. Таким чином для молодших школярів пізнавальна активність є важливою.

Перед вступом до школи діти молодшого шкільного віку вже проявляють певне розуміння загальних зв'язків, принципів та закономірностей, які лежать в основі наукового знання. Тому одним із головних завдань початкової школи є формування якомога повнішої картини світу учнів. Це досягається, зокрема, через розвиток логічного мислення та використання розумових операцій як інструменту для цього [9].

Психологи, такі як Л. Божович, О. Люблінська та Д. Ельконін, визначають цей вік як період активного формування моральних почуттів. Враховуючи ці особливості, педагоги повинні бути уважними до вікових характеристик та особистісних відносин молодших школярів. У цьому віці чітко виявляються деякі особливості, такі як відсутність системи знань, обмежений життєвий досвід, підвищена емоційність та вразливість дітей. Саме в молодшому шкільному віці, коли діти дуже схильні до емоційних впливів, педагоги розкривають перед ними загальнолюдські моральні

норми та навчають їх основам моралі. Однак найбільш визначальною подією для дитини цього періоду є зміна її соціального статусу [7].

Під сприятливими умовами вступу в школу у дитини формується перше психологічне новоутворення цього віку - внутрішня позиція школяра. Що вказує на позитивне ставлення дитини до шкільного навчання, її готовність виконувати вимоги вчителя та визнавати його авторитет. Внутрішня позиція школяра означає, що дитина психологічно переходить до нового етапу свого розвитку - молодшого шкільного віку [13].

О. Никоненко відзначає, що зміна соціальної ролі дитини та виникнення нових обов'язків впливають на її відносини з однолітками, вчителями та батьками. Це обумовлено різними реакціями учнів на початок шкільного навчання. Успішна адаптація до нового соціального статусу значно залежить від діяльності вчителів початкових класів та підтримки батьків.

Л. Божович вважає, що ключовими новоутвореннями дитини в молодшому шкільному віці є довільність, внутрішній план дій та рефлексія. Вони визначають рівень розвитку психіки молодшого школяра і мають важливе значення для подальшого успішного навчання в середній школі та переходу в підлітковий вік, який має свої особливі можливості та вимоги.

Не сформованість цих загальних якостей і здібностей особистості може призвести до невідповідності деяких молодших школярів до переходу в середню школу. Тобто, розвиток довільності, внутрішнього планування дій і здатності до рефлексії є ключовими для успішної адаптації до нових вимог і навчальної діяльності на більш вищому рівні [35].

Г. Шевцова зазначає, що молодший шкільний вік відзначається активним розвитком ключових психічних процесів. У цей період дитина починає сприймати і усвідомлювати світ більш об'єктивно. Розвивається її

мислення, мова, увага та пам'ять, які стають більш свідомими та вільними у використанні. Особливості виявляються в її поведінці та способі мислення, створюючи складні та суперечливі зв'язки [49].

Л. Шимон стверджує, що діти молодшого шкільного віку переживають інтенсивний розвиток різних важливих психічних процесів. До цих процесів відносяться рефлексія (самооцінка та самоаналіз), внутрішній план дій (планування кроків для досягнення мети), довільна увага (здатність керувати своєю увагою), пам'ять, увага та вміння спостерігати. Вік від 6 до 10 років вважається найсприятливішим для розвитку цих психічних процесів, оскільки в цей період дитина активно набуває важливі навички та здатності, які в подальшому будуть корисними в її шкільному житті [50].

За словами Н. Лейтеса, молодший шкільний вік є чутливим у створенні мотивації до навчання, розвитку стійких пізнавальних потреб і інтересів, формування ефективних методів і навичок навчання, а також для розвитку навичок самоконтролю, самоорганізації і саморегуляції. У цей період формується адекватна самооцінка, розвивається критичність у відношенні до себе та оточуючих [15].

Згідно Л. Виготським, центральним аспектом свідомої діяльності молодших школярів є їхнє мислення. Мислення допомагає розвивати й інші пізнавальні процеси особистості, такі як рефлексія, аналіз та внутрішній план дій. У цей період дитина стає активним суб'єктом, який пізнає оточуючий світ і себе, набуваючи власний досвід діяльності у цьому світі [15].

С. Волошин відзначає, що комплексний розвиток дитячого мислення в молодшому шкільному віці відбувається в різних напрямках:

- Засвоєння та активне використання мови як засобу мислення: діти в цьому віці активно розвивають своє мислення, використовуючи мову як інструмент для вираження своїх думок та розв'язування завдань.

- Взаємодія між різними видами мислення: різні види мислення, такі як наочно-дієве, наочно-образне і словесно-логічне, взаємодіють і взаємно збагачують один одного. Це сприяє розвитку багатогранного пізнавального процесу.
- Дві фази інтелектуального процесу при розв'язанні завдань. Підготовча фаза, яка включає аналіз умов задачі та розробку плану, та як виконавча фаза, передбачає практичну реалізацію цього плану [18].

Згідно з О. Литвак, молодший шкільний вік є часом найінтенсивнішого формування навчальної діяльності, Розвиток творчого мислення веде до суттєвих змін у сприйнятті та пам'яті. Під керівництвом вчителя, дитина може освоїти зміст різних аспектів суспільної свідомості: науки, мистецтво, етику та правові норми тощо. Це сприяє розвитку від теоретичного підходу до реальності, від теоретичного мислення та розвитку свідомості до відповідних навичок.

С. Каратаєва, звертає увагу що особистісний розвиток молодшого школяра визначається новими взаєминами з вчителями та однокласниками, включаючи нові види діяльності (навчання) та спілкування, а також його участь у колективних структурах, таких як клас і загальношкільна спільнота. У цьому віці інтенсивно розвиваються соціальні навички та формуються елементи соціальних відчуттів. Діти навчаються колективним цінностям, таким як колективізм, відповідальність за свої дії, товариськість та взаємодопомога. Однією з ключових характеристик молодшого школяра є здатність формувати внутрішній план дій. У цей період діти навчаються вільно працювати з символічними та уявними моделями майбутнього, експериментують з різними можливими варіантами подій у своїй уяві [26].

Дослідники, такі як Є. Заїка, М. Кузнецов та інші, виділяють внутрішній план дій як окрему функцію уяви, що працює разом з функціями планування та програмування діяльності. Вони наголошують, що внутрішній план дій полягає у здатності людини передбачати,

розглядаючи подумки будь-яку практичну дію, ще до того, як її реально виконати. Це дозволяє дитині уникати можливих помилок шляхом попереднього розгляду та планування подальших дій [36].

Н. Басюк зазначає що на поведінка молодшого школяра виражається в:

- ☐ Потреба в спілкуванні з ровесниками та дорослими.
- ☐ Потреба у визнанні та оцінці своїх дій.
- ☐ Потреба в емоційному контакті.
- ☐ Потреба відповідати позитивному еталону поведінки.
- ☐ Потреба у турботі про інших людей та ціннісному ставленню до них [36].

Дослідник зауважує, що мотивація молодшого школяра може бути збуджена як зовнішніми, так і внутрішніми мотивами.

До зовнішніх мотивів можуть належати:

- Мотиви уникнення соціальних санкцій, поведінка дитини орієнтована на те, щоб уникнути покарання.
- Мотиви соціального визнання, дитина діє прагнучи бути визнаною та оціненою іншими.
- Суспільно значущі мотиви, дитина поводить себе відповідно до прийнятих у суспільстві норм та цінностей.

Внутрішні мотиви включають:

- Мотиви самовдосконалення, коли дитина ставить перед собою завдання вдосконалювати свої навички та знання.
- Мотиви взаємодопомоги, співчуття та співпереживання, які стимулюють дитину допомагати і турбуватися про інших.
- Процесуально-змістові мотиви, пов'язані із самим процесом виконання дій та навчання.
- Мотиви досягнення, коли дитина прагне досягти певних результатів у своїй діяльності [37].

В молодшому шкільному віці надзвичайно важливо стимулювати та максимально використовувати мотивацію досягнення в навчальній, трудовій та інших видах діяльності.

Мотивація досягнення - це психологічний фактор, що вивчався багатьма дослідниками як в Україні (М. Кондратьєва, М. Атюхіна, В. Кручинін та інші), так і за кордоном (Г. Мюррей, Д. Аткинсон та інші).

Мотивація є найвищою формою стимулювання та регулювання людської діяльності та взаємодії з навколишнім середовищем. Молодший шкільний вік вважається чутливим періодом у розвитку мотивації досягнення. У цьому віці прагнення до досягнень стає актуальним для дітей [14].

М. Савчин стверджує, що під час навчальної діяльності в молодших школярів розвиваються важливі психологічні аспекти їхньої особистості, а саме:

- у цьому віці діти активно формують здатність контролювати та спрямовувати свої психічні процеси, навчаються ставити перед собою завдання, шукати засоби для їх вирішення та подолання труднощів.
- молодші школярі вчаться планувати свої дії, обирати найбільш ефективні способи виконання завдань, контролювати послідовність дій та засоби, що використовуються для досягнення мети. Чим більше етапів та аспектів вони можуть передбачити та враховувати, тим успішніше вони справляються з завданнями.
- діти вчаться структурувати свій процес навчання, включаючи планування часу, контроль за власними діями та оцінку своїх результатів. Вчаться як навчатися, стає однією з ключових задач у цьому віці.
- молодші школярі починають усвідомлювати свої дії та психологічні стани. Вони розглядають свої вчинки та роздумують про їх відповідність меті та умовам діяльності. Це допомагає їм розвивати самосвідомість та критичне мислення [35].

Отже, узагальнюючи проаналізовану літературу, можемо стверджувати, що молодший шкільний вік є важливим етапом у розвитку дитини, де формуються ключові психологічні аспекти, такі як мотивація досягнення, внутрішня позиція щодо навчання та позитивне ставлення до школи. Успішна адаптація дитини до нового соціального статусу школяра великою мірою залежить від якості підтримки з боку вчителів та батьків, а також від створення сприятливого навчального середовища. Цей період визначає подальший шлях розвитку дитини і впливає на її стосунки з однолітками та вчителями. Важливо створити умови для позитивного ставлення до навчання та розвитку внутрішньої мотивації, яка буде сприяти активному і якісному засвоєнню знань і навичок підростаючої особистості.

1.3 Особливості організації навчальної діяльності за програмою нова українська школа: психологічний аспект

В Україні продовжує втілюватись реформа в освіті, яка включає у себе прийняття нового Закону «Про повну загальну середню освіту» та запуск імплементації концепції «Нова українська школа» (НУШ). Ця концепція не обмежується лише структурними змінами в шкільній системі та оновленням змісту освіти. Вона також спрямована на забезпечення дитино-центричного підходу, орієнтацію на індивідуальні потреби кожного учня, виховання цінностей, підтримку мотивованих вчителів та розвиток педагогічного партнерства.

На сьогодні важливим пріоритетним напрямом в освітній реформі є всебічний розвиток особистості дитини молодшого шкільного віку, враховуючи їхні здібності та реальні інтереси, а також індивідуально-психологічні фактори навчання. Реформа розглядає учнів як суб'єктів

навчальної діяльності та ставить перед собою завдання виховати самостійних особистостей, здатних до саморозвитку і самовдосконалення [4].

Адаптація дитини до школи включає багато чинників, і її успішність залежить від різних аспектів, як особистісних, так і навчальних. Створення сприятливих умов для адаптації в процесі навчання сприяє не лише адаптації молодших школярів до шкільного середовища, але й попереджує виникнення явища, відомого як шкільна дезадаптація, яке, як відзначають фахівці, краще запобігти, ніж виправляти. Важливо зазначити, що Концепція Нової української школи (НУШ) базується на принципах педагогіки партнерства та передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини, підтримку її розвитку, стимулювання інтелектуального росту, творчого потенціалу та сприяння позитивному ставленню до навчальної діяльності. Ці аспекти є основою для психолого-педагогічного супроводу процесу адаптації першокласників і попередження явища шкільної дезадаптації. Таким чином, сучасні умови освіти сприяють швидкій адаптації учнів до шкільного життя та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Новітні психологічні дослідження в Україні, які пов'язані з проблематикою Нової української школи (НУШ), включають роботи відомих вчених, таких як С. Яланська та Н. Атаманчук. Вони спрямовані на вивчення психології формування толерантного середовища в умовах НУШ. В цих дослідженнях толерантність розглядається як доброзичливе та терпляче ставлення до людей, які не порушують прав інших і не завдають шкоди навколишньому середовищу. Показниками толерантності є особистісна відповідальність, співчуття, конструктивна взаємодія з іншими. Вивчення цих аспектів в контексті НУШ допомагає розуміти, як формувати сприятливе та толерантне навчальне середовище, сприяючи розвитку позитивних міжособистісних відносин та вихованню громадян з відкритими та толерантними поглядами [52].

В. Юрченко зазначає, що «Нова українська школа» (НУШ) відзначається тим, що враховує вікові особливості фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей. Для досягнення цієї мети використовується двоциклова організація освітнього процесу, яка включає в себе початкову та базову загальну середню освіту. Діти навчаються вирішувати ситуації стресу та напруги, а педагогічні завдання реалізуються в атмосфері психологічного комфорту та підтримки. НУШ спрямована на розкриття потенціалу кожної дитини, надаючи їм можливість належним чином розвиватися [51].

О. Міщенко стверджує, що активне використання ігор у процесі навчання, особливо в початкових класах, є важливим інноваційним підходом в рамках Нової української школи. Гра має значний педагогічний потенціал і може впливати на розвиток дітей різними способами:

- Пізнавальний розвиток: гра допомагає дітям засвоювати нові знання та навички, особливо через ігрові ситуації, які дозволяють дітям експериментувати, апробувувати різні рішення та вивчати їх на практиці.
- Соціальний розвиток: гра сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація, розв'язання конфліктів та робота в команді. Діти вчаться спільно грати, ділитися та взаємодіяти з однолітками.
- Моторика та координація: деякі ігри сприяють розвитку моторики та координації рухів, що є важливими аспектами фізичного розвитку дітей.
- Креативність та уява: гра дає дітям можливість розвивати свою уяву та творчість, створюючи ігрові сценарії, малюючи, та об'єднуючи матеріали для створення нових іграшок чи об'єктів.
- Вивчення матеріалу: ігрові методи можуть бути використані для більш ефективного вивчення матеріалу, зокрема для навчання математики, читання, граматики тощо [10].

Однією з парадигм, які визначає НУШ, є педагогіка партнерства, що ґрунтується на активній співпраці між учнями, вчителями та батьками. Замість запам'ятовування фактів та визначень, учні спрямовані на розвиток компетентностей, таких як володіння державною мовою, математичні навички, інноваційність, екологічна обізнаність, навички самоосвіти, соціальні та громадянські компетентності, загальна культурність, екологічна грамотність та здоровий спосіб життя, інформаційно-цифрові навички, мовна компетентність та підприємливість. Щоб розвивати ці компетентності, учні вчаться через активну діяльність, замість того, щоб просто сидіти за партою і слухати лекції вчителя [51].

Як стверджує В. Абрамович «Нова українська школа» впроваджує особистісно-орієнтовану модель освіти, де основний акцент робиться на інтересах, здібностях та потребах кожної дитини. Ця модель надає велику вагу правам дитини та реалізує принцип дитиноцентризму. Ідеї дитиноцентризму є важливими в освітніх системах і педагогічних теоріях різних часів [1].

Засади дитиноцентризму за Дж. Дьюї, які активно впроваджуються в сучасній школі, включають:

- Свобода педагогічної творчості: педагоги мають можливість більш творчо підходити до навчання та враховувати індивідуальні потреби та особливості кожної дитини.
- Активність учнів у навчально-виховному процесі: учні стають активними учасниками свого навчання, здійснюючи діяльність, яка сприяє кращому засвоєнню матеріалу.
- Інтереси учнів та створення відповідного навчального середовища: навчальні програми та методи враховують інтереси та потреби учнів, а класні кімнати створюються так, щоб надихати навчання та сприяти активності.

- Практична спрямованість навчальної діяльності: навчання стає практичним та орієнтованим на розвиток реальних навичок та вмінь, які будуть корисні у житті.
- Врахування індивідуальності кожної дитини: кожна дитина унікальна, і навчання має бути спрямоване на розвиток її індивідуальних здібностей та потенціалу. [19].

Г. Коберник визначає, що швидке засвоєння інформації, що характерне для сучасних дітей завдяки гаджетам і технологіям, є корисною навичкою. Проте, важливо також навчити учнів глибоко розуміти та аналізувати інформацію, а не лише швидко її отримувати. Сучасна нова українська школа намагається збалансувати ці аспекти, розвиваючи як швидкість сприйняття, так і глибоке розуміння матеріалу [15].

Отже, ми можемо стверджувати що нова українська школа (НУШ) враховує психологічні особливості дітей та ставить перед собою завдання створити навчальне середовище, яке сприяє розвитку кожної дитини. Ось деякі психологічні аспекти, які враховуються в рамках Нової української школи:

- Дитиноцентризм: Однією з основних парадигм НУШ є дитиноцентризм, що передбачає врахування прав та потреб кожної дитини.
- Психологічний комфорт: НУШ прагне створити атмосферу психологічного комфорту в класі, де діти почувують себе безпечно та комфортно.
- Ігрові методи: у НУШ активно використовуються ігрові методи навчання, оскільки гра є важливою частиною розвитку дітей. Вони допомагають у вивченні матеріалу та розвитку різних навичок через цікаві та інтерактивні ігри.
- Інклюзивна освіта: НУШ підтримує інклюзивну освіту, що означає, що діти з особливими освітніми потребами мають можливість навчатися

спільно з іншими дітьми. Індивідуальні підходи та корекційно-реабілітаційні заходи надаються з метою підтримки цих дітей.

- Розвиток критичного мислення та творчості: НУШ сприяє розвитку критичного мислення та творчості дітей, надаючи їм можливість аналізувати інформацію, розв'язувати завдання, та виражати свої ідеї.
- Забезпечення психологічної підтримки: в рамках НУШ, передбачено психологічний супровід, який допомагає вчителям та батькам розуміти психологічні потреби та емоційний стан дітей, а також вирішувати проблеми адаптації та розвитку [12,15].

Загалом, НУШ враховує сучасні психологічні підходи та наукові досягнення в галузі психології, щоб забезпечити всебічний розвиток та успішне навчання дітей.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ВИБІРКИ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Емпіричне дослідження спрямоване на дослідження особливостей взаємозв'язку самооцінки та навчальної успішності молодших школярів в умовах Нової української школи. Дослідження проводилось з березня по квітень 2023 року на базі Лукавецького ліцею та Чернівецької загальноосвітньої школи I-III ступенів технологічного профілю № 33 Чернівецької міської ради.

Для якісної організації та проведення емпіричного дослідження нами була сформована вибірка, яка складається з двох груп: перша група – учні молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості (25 досліджуваних), з яких 11 (44% осіб) дівчат та 14 (56% осіб) хлопців; друга група – учні молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості (25 досліджуваних), з яких 15 (60% осіб) дівчат та 10 (40% осіб) хлопців. У дослідженні взяли участь школярі початкової школи, які завершують навчання у 4 класі. Середній вік досліджуваних 9,5 років. Враховуючи специфіку проблематики, яка досліджується, хочемо зауважити, що усі учні навчаються в умовах концепції Нової української школи. Процедура дослідження передбачала заповнення бланків звичайного зразка, пропонуючи дітям відповідні діагностичні методики.

Для реалізації мети та завдань наукового дослідження, нами були використані наступні психодіагностичні методики: Анкета вивчення мотивів навчальної діяльності учнів (Б. Пашнева); Методика «Визначення рівня своєї самооцінки» (розроблена Г. Казанцевою); методика «Діагностика самооцінки та рівня домагань» (за Дембо-Рубінштейном, модифікація Г.Прихожан), а також аналіз навчальної успішності молодших школярів, за концепцією Нової української школи.

Методика «Діагностика самооцінки та рівня домагань» (за Дембо-Рубінштейн в модифікації Г.Прихожан)

У даному тесті наявно сім шкал-понять, кожне з яких підліток має оцінити за 100- бальною шкалою. На шкалах зазначається верхня, нижня точка і позначається середина шкали. При цьому верхня і нижня точка відзначаються помітними ризиками, середина – ледь помітною ризикою.

Аналіз результатів здійснюється шляхом розрахунку оцінки респондентом як власної самооцінки відповідно до назв шкал, так і рівня його домагань. Також дана методика дозволяє дослідити співвідношення рівня самооцінки та рівня домагань між собою, та звернути увагу на вираженість конфлікту між тим, до чого досліджуваний прагне та яким він себе вважає.

Діагностична методика дозволяє визначити самооцінку та рівень домагань за такими показниками: здоров'я; розум, здібності; характер; авторитет у однолітків; вміння багато робити своїми руками, умілі руки; зовнішність; впевненість у собі.

Методика «Визначення рівня своєї самооцінки» (за Г. Казанцевою)

Визначення самооцінки дітей молодшого шкільного віку відбувалось за допомогою методики Г. Казанцевої «Визначення рівня самооцінки». Дані методика містить 20 запитань на які можна відповісти «так» або «ні». діагностувати рівень самооцінки. Метод побудований у формі традиційної анкети.

Методика пропонує певну кількість тверджень до яких варто обрати один з трьох варіантів відповідей: «так» (+), «ні» (-), «не знаю» (?), які відповідають власній поведінці в аналогічній ситуації. Підраховується кількість позитивних відповідей (+), спочатку за непарними номерами, а потім за парними. Від першого результату віднімається другий. Кінцевий результат знаходиться в інтервалі від -10 до +10.

Інтерпретація: від -10 до -4 свідчить про занижену самооцінку; від -3 до +3 – про адекватну самооцінку; від +4 до +10 – про завищену самооцінку.

**Методика «Анкета вивчення мотивів навчальної діяльності учнів»
(за Б. Пашнєвим)**

Анкета дає змогу методом парних виборів вивчити ставлення учнів до восьми основних мотивів навчальної діяльності. Методика складається з 28 пунктів, кожний з яких містить пари тверджень, які відображають зміст двох із восьми мотивів навчальної діяльності. Анкета сконструйована так, щоб можна було співвідносити вісім основних мотивів навчальної діяльності та виявляти мотиви, яким віддають перевагу.

Б. Пашнєв виділяє такі мотиви навчальної діяльності:

- 1. Мотив зовнішнього примусу, уникання покарання.** Дитину спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання.
- 2. Соціально-орієнтований мотив обов'язку й відповідальності.** Особистість спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям.
- 3. Пізнавальний мотив.** Бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання характеризують школяра, для якого провідним мотивом, який стимулює вчитися, є пізнавальний мотив.
- 4. Мотив престижу.** Цей мотив спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів.
- 5. Мотив матеріального добробуту.** Особистість спонукає до навчальної діяльності бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови

6. Мотив отримання інформації. Бажання бути грамотною, ерудованою людиною властиве для учня, якого стимулює до засвоєння знань мотив отримання інформації.

7. Мотив досягнення успіху. Дитина навчається, щоб будь-яку роботу виконувати якнайкраще.

8. Мотив орієнтації на соціально залежну поведінку. Учня спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про нього погано, щоб не бути гіршим за інших.

Інструкція. «Прочитайте пари запитань. Виберіть з кожної пари те запитання, яке найточніше відображає ваше бажання вчитися. Номер запитання й літеру варіанта відповіді запишіть в аркуші для відповідей. Майте на увазі, що запитання весь час повторюються, однак кожного разу в новому поєднанні. Тут немає “хороших” або “поганих” відповідей. Вибираючи одне й відкидаючи інше запитання, ви виявляєте власну індивідуальність».

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ САМООЦІНКИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Порівняльний аналіз особливостей самооцінки молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах Нової української школи

На першому етапі емпіричного дослідження, ми діагностували особливості прояву самооцінки дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській та сільській місцевості.

За для реалізації поставленої мети, першим ми застосували **методику «Визначення рівня своєї самооцінки»** (за Г. Казанцевою). Згідно отриманим даним, як зображені на рис. 3.1., встановлено, що у 76% дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості проявляється адекватна самооцінка, у 24% досліджуваних завищена, а занижена самооцінка відсутня. До порівняння, у групі дітей молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості, спостерігаються наближені показники, де 68% осіб мають адекватну самооцінку, 24% завищену та 8% занижену.

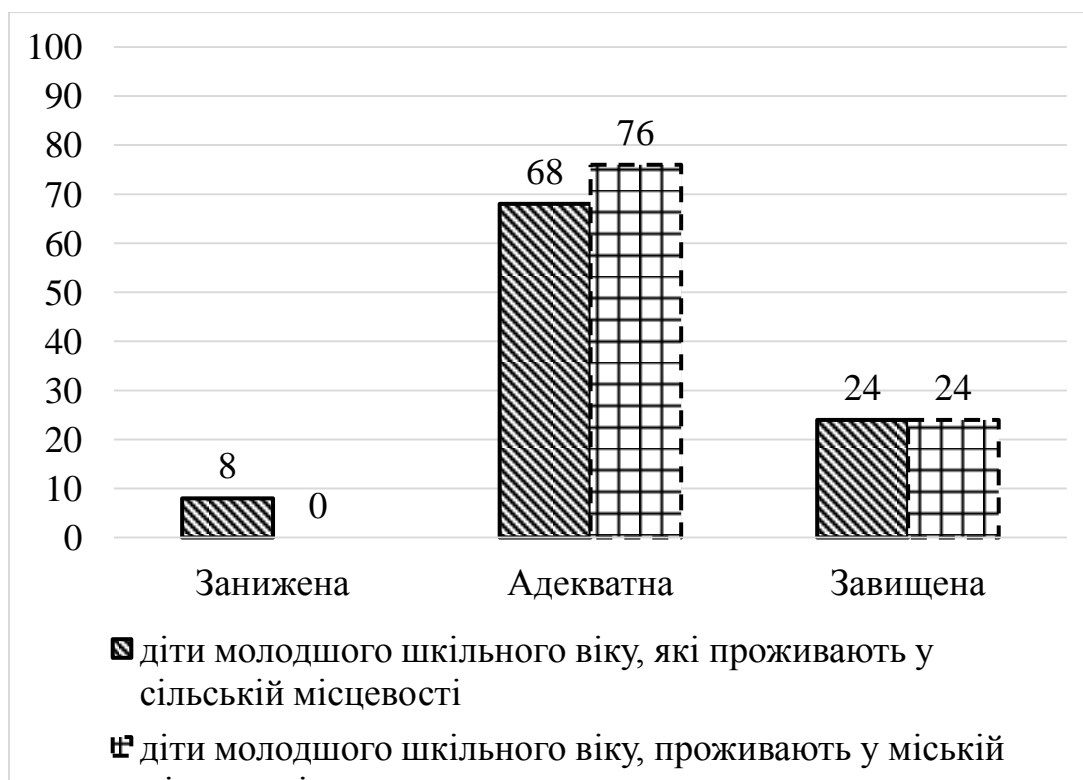

Рис. 3.1. Рівень прояву самооцінки серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості (у %)

Це свідчить про те, що більшість молодших школярів, в обох групах реалістично оцінюють себе, свої здібності, моральні якості і вчинки. Адекватна самооцінка дозволяє молодшим школярам, незалежно від місця проживання де проживають ставитися до себе критично, правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності з вимогами навколишніх. Виявлено, що в обох досліджуваних групах, однаково проявляються частота переоцінки дитиною своїх позитивних якостей, що є нормальним віковим проявом.

Для більш широкого розуміння структури самооцінки та прояву рівня домагань молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості, ми застосували методику «**Діагностика самооцінки та рівня домагань**» (за Дембо-Рубінштейн).

За шкалою «Розум» (див. рис. 3.2.) діагностовано, що у групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості 12% учнів мають занижену самооцінку, 64% адекватну та 24% завищену, на противагу у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості спостерігається у 96% осіб адекватний рівень самооцінки, решта (4% досліджуваних) завищений. Рівень домагань за шкалою «Розум» у обох групах проявляється на оптимальному рівні.

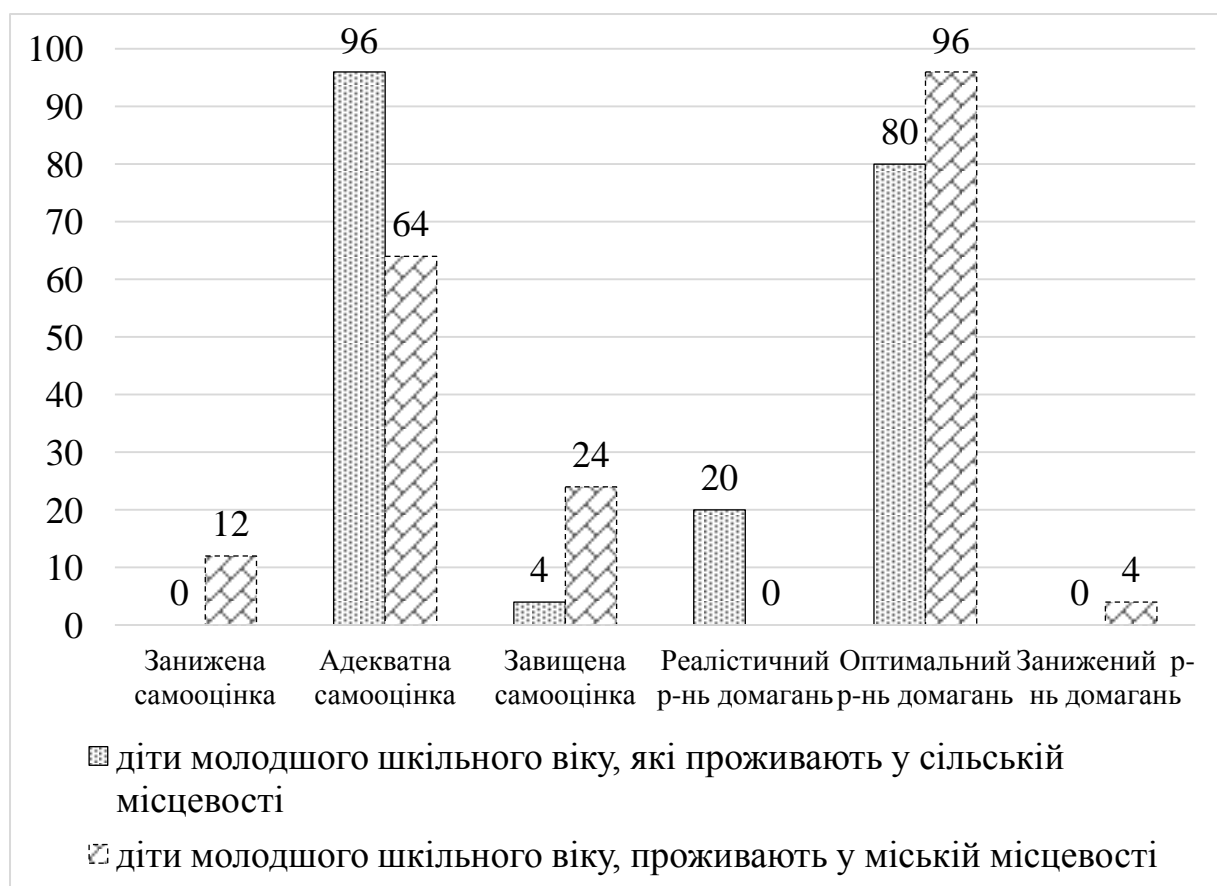

Рис. 3.2. Прояв самооцінки та рівня домагань розумових збідностей серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості (у %)

Такі результати свідчать, що молодші школярі, які проживають у сільській місцевості, реалістичніше оцінюють власні розумові здібності у навчанні та доцільно можуть сприймати та застосовувати власні уміння, критичніше статись до себе, аніж молодші школярі, які проживають у міській місцевості.

За шкалою «Характер» (див. рис. 3.3.) діагностовано, що у групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості 12% учнів мають занижену самооцінку, 64% адекватну та 24% завищену, на противагу у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості спостерігається у 92% осіб адекватний рівень самооцінки, решта (по 4% досліджуваних) завищений та занижений. Рівень домагань за шкалою «Характер», у обох групах проявляється на оптимальному рівні.

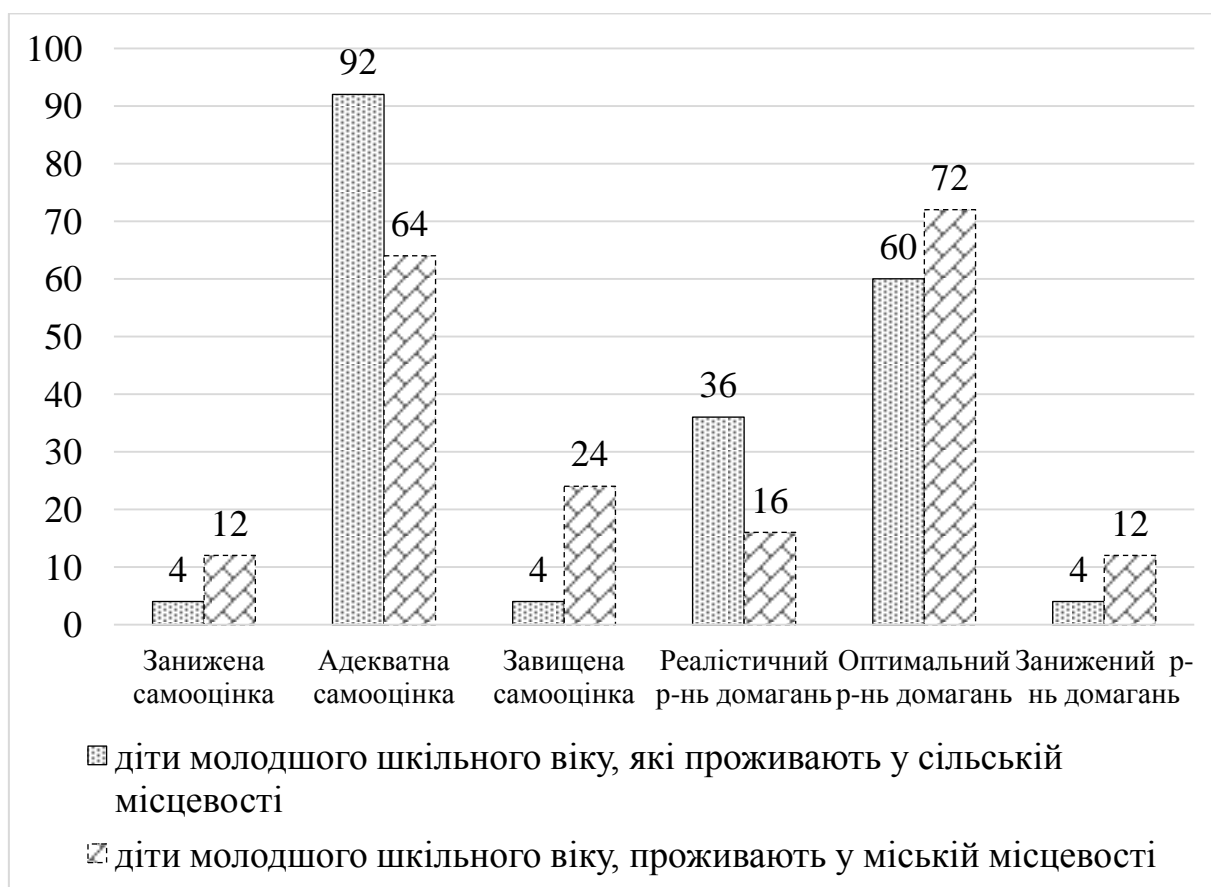

Рис. 3.3. Прояв самооцінки та рівня домагань характеру серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості (у %)

Це свідчить, що діти молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості схильні більш правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності з вимогами навколишніх, оптимально реалізуючи власний особистісний потенціал..

За шкалою «Авторитет» (див. рис. 3.4.) діагностовано, що у групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості 4% учнів мають занижену самооцінку, 72% адекватну та 24% завищену, на противагу у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості спостерігається у 16% занижена самооцінка, у 68% осіб адекватна, у решти 16% досліджуваних завищена.

Рис. 3.4. Прояв самооцінки та рівня домагань авторитету серед однолітків у молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості (у %)

Результати на рисунку вказують на те, що молодшим школярам, які проживають у сільській та міській місцевості не властиво відчувати високу потребу в завоюванні авторитету серед однолітків, адекватно оцінюють власні можливості у комунікаціях, гармонійно організують процеси адаптації та соціальної взаємодії.

За шкалою «Уміння» (див. рис. 3.5.) діагностовано, що у групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості 24% учнів мають занижену самооцінку, 52% адекватну та 24% завищену, на противагу, у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості спостерігається у 68% осіб адекватний рівень самооцінки, решта (по 16% досліджуваних) завищений та занижений.

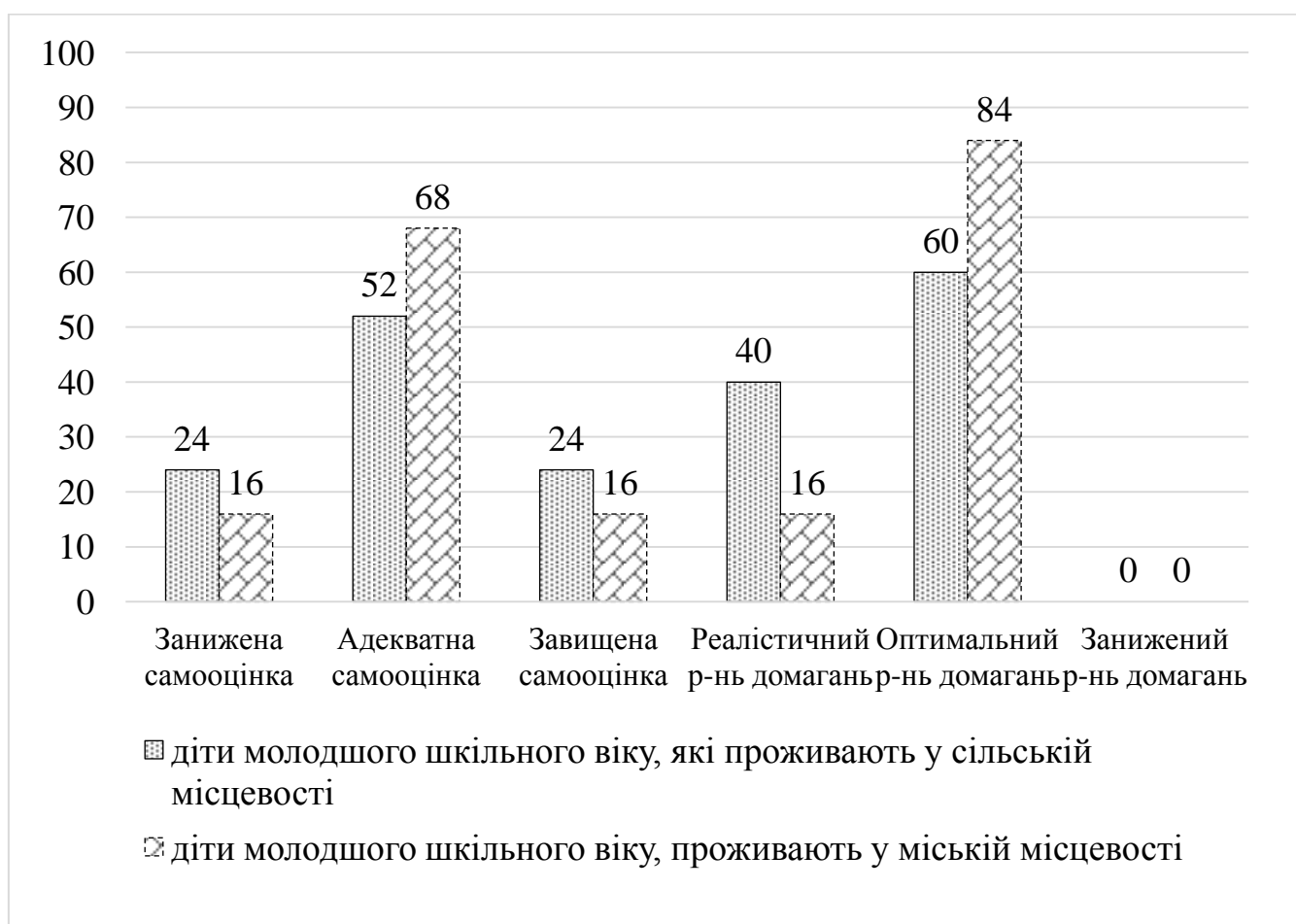

Рис. 3.5. Прояв самооцінки та рівня домагань власних умінь серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості (у %)

Отримані дані свідчать, що молодшим школярам, які проживають у міській місцевості властиво більш реально оцінювати та досягати реалізації власних умінь та навичок, ніж дітям, які проживають у сільській місцевості.

За шкалою «Упевненість» (див. рис. 3.6.) діагностовано, що у групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості 8% учнів мають

занижену самооцінку, 60% адекватну та 32% завищену, на противагу у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості спостерігається у 88% осіб адекватний рівень самооцінки.

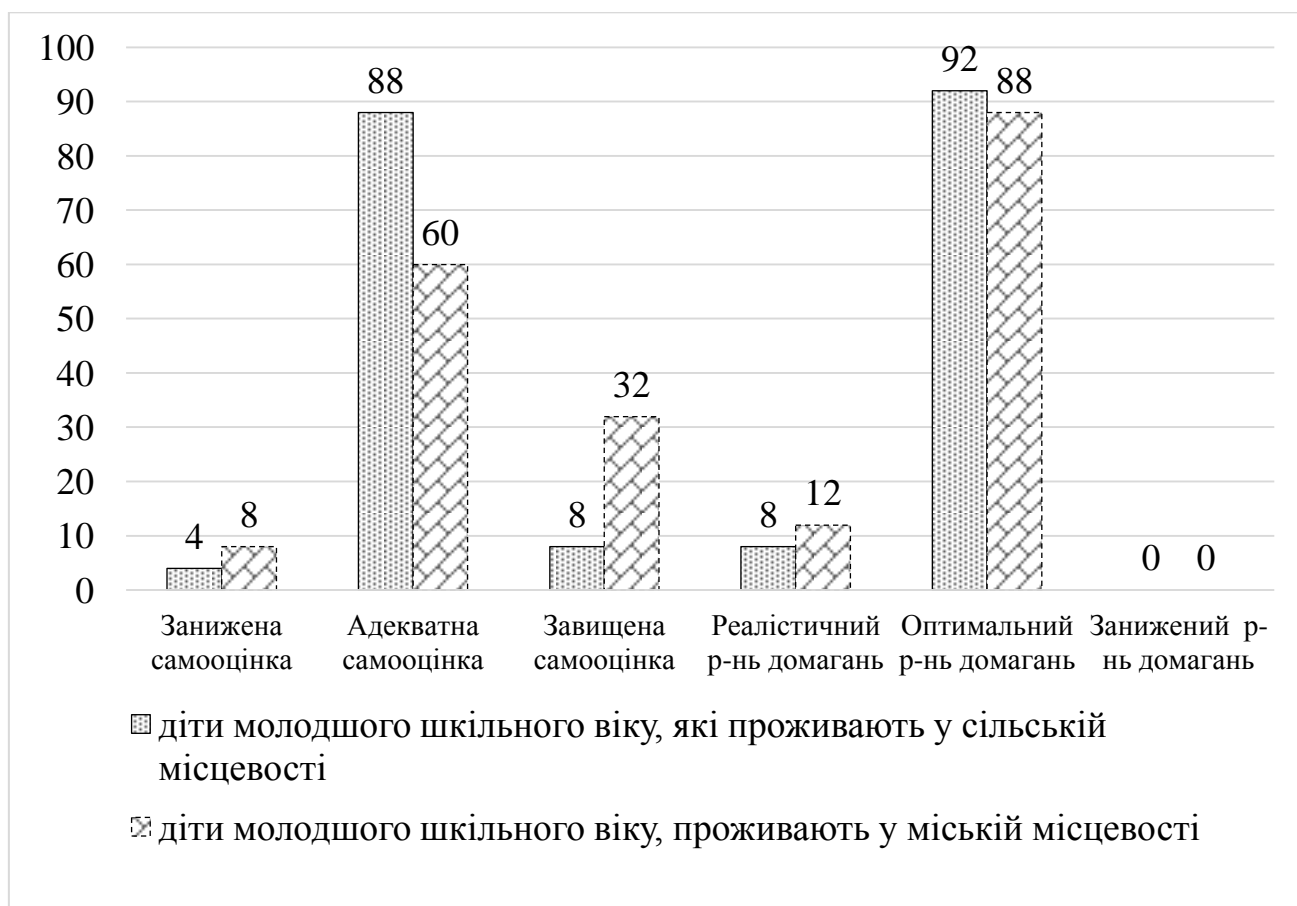

Рис. 3.6. Прояв самооцінки та рівня домагань впевненості у собі серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості (у %)

Такі результати дозволяють припускати, що досліджуваним в обох групах життєво важливо розбудовувати та підтримувати добрі стосунки з оточуючими, у здорових тенденціях реалізують потребу у самоствердженні, рівноцінно прагнуть знайти своє місце в житті, утвердити себе як члена суспільства в очах навколишніх і у своїх власних.

Отже, у ході кількісного та якісного порівняльного аналізу визначено, що більшість молодших школярів, в обох групах реалістично оцінюють самих себе, свої здібності, моральні якості і вчинки. Адекватна самооцінка дозволяє молодшим школярам, незалежно від місцевості проживання

ставитися до себе критично, правильно співвідносити свої сили з вимогами навколишніх. Виявлено, що молодші школярі, які проживають у сільській місцевості реалістичніше оцінюють власні розумові здібності у навчанні та доцільно можуть сприймати та застосовувати власні уміння, критичніше статись до себе, аніж молодші школярі, які проживають у міській місцевості. Натомість, молодшим школярам, які проживають у міській місцевості властиво більш реально оцінювати та досягати реалізації власних умінь та навичок, ніж дітям, які проживають у сільській місцевості.

3.2. Порівняльний аналіз навчальної успішності молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах Нової української школи

Відповідно до логіки дослідження на подальших етапах емпіричного дослідження, ми аналізували навчальну успішність дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи. Аналіз навчальної успішності відбувався згідно наказів Міністерства освіти та науки України: №813 від 13.07.2021 р «Про затвердження методичних рекомендацій, щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів загальної середньої освіти» та №743 від 12.08.2022 р. «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм 1-2 та 3-4 класі закладів загальної середньої освіти».

Керуючись нормативними документами, щодо особливостей навчання у початковій школі за концепцією Нової української школи, ми проаналізували рівень сформованості навчальних компетентностей серед учнів молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості.

Виходячи з результатів, які зображені у таблиці 3.1., ми спостерігаємо, що найбільш сформованими компетентностями у молодших школярів, які проживають у міській місцевості є інформаційно-цифрова, екологічна грамотності і здорове життя, уміння вчитися протягом життя, ініціативність і підприємливість

Таблиця 3.1.

Порівняння сформованості ключових компетентностей Нової української школи серед молодших школярів, які проживають у міській місцевості (у %)

Компетентності	Не сформовано	Сформовано
Спілкування державною мовою.	24	76
Спілкування іноземними мовами.	28	72
Математична компетентність.	40	60
Основні компетентності у природничих науках і технологіях.	20	80
Інформаційно-цифрова компетентність.	12	88
Уміння вчитися впродовж життя.	20	80
Ініціативність і підприємливість.	20	80
Соціальна та громадянська компетентності.	36	64
Обізнаність та самовираження у сфері культури.	28	72
Екологічна грамотність і здорове життя.	20	80

Порівнюючи результати учнів молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості (див. табл. 3.2.), визначено, що в досліджуваній групі краще сформовані компетентності в ініціативності та підприємстві, обізнаність та самовираження у сфері культури, уміння вчитись протягом життя, основні компетентності у природничих науках та технологіях, а ніж у групі учнів, які проживають у міській місцевості.

Співставляючи дані таблиці 3.1. та 3.2. діагностовано, що рівень сформованості компетентності у спілкуванні іноземними мовами вищий в

групі учнів, які проживають у міській місцевості, а ніж в учнів, які проживають у сільській місцевості.

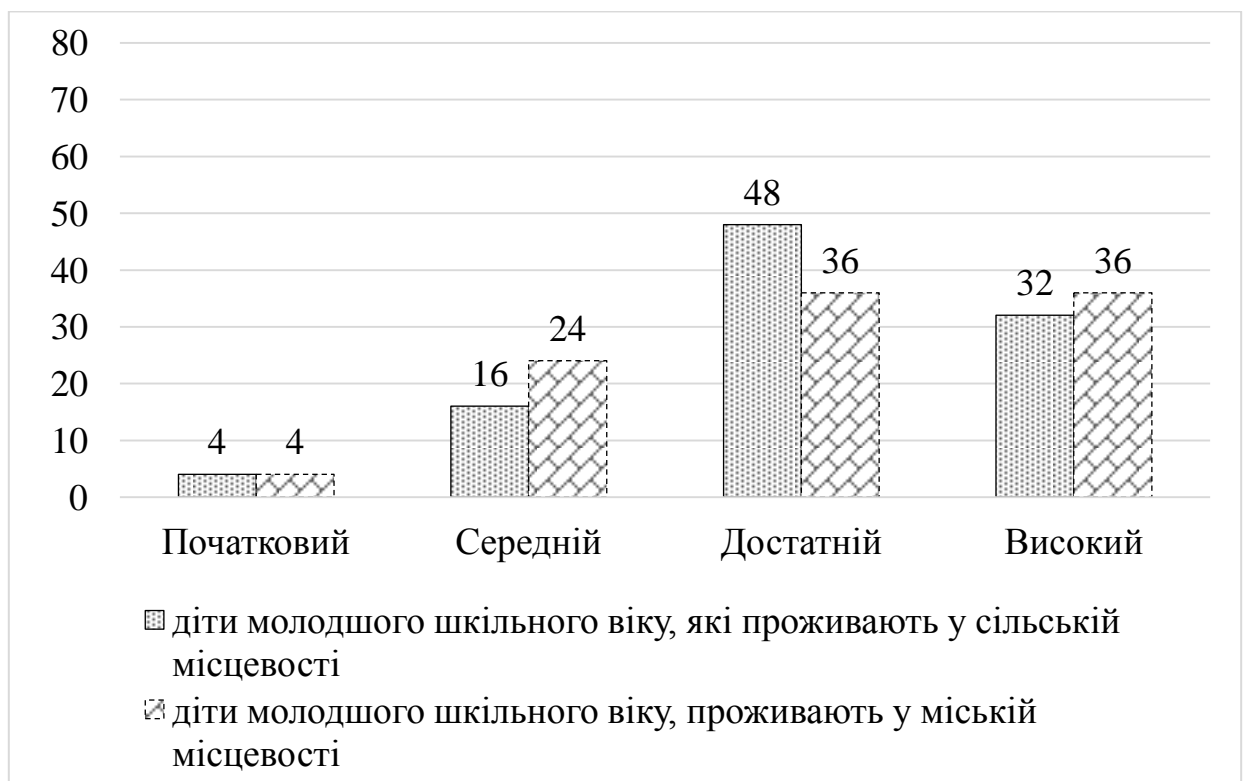
Таблиця 3.2.

Порівняння сформованості ключових компетентностей Нової української школи серед молодших школярів, які проживають у міській місцевості (у %)

Компетентності	Не сформовано	Сформовано
Спілкування державною мовою.	20	80
Спілкування іноземними мовами.	48	52
Математична компетентність.	36	64
Основні компетентності у природничих науках і технологіях.	12	88
Інформаційно-цифрова компетентність.	8	92
Уміння вчитися впродовж життя.	8	92
Ініціативність і підприємливість.	4	96
Соціальна та громадянська компетентності.	24	76
Обізнаність та самовираження у сфері культури.	8	92
Екологічна грамотність і здорове життя.	20	80

Спираючись на методичні рекомендації МОН України, щодо оцінювання навчальної успішності учнів 4 класу, зазначимо, система оцінювання за 12-бальною шкалою відсутня в початковій школі, а загальний рівень успішності молодших школярів визначається комбінованим врахуванням сформованості кожної з ключових компетентностей. Для

уніфікації термінів і зручності їх використання оцінювальне судження із зазначенням рівня називають рівневою оцінкою. Для позначення рівня навчальної успішності міністерство пропонує використовувати такі позначки: П (початковий рівень); С (середній рівень); Д (достатній рівень); В (високий рівень). Співпрацюючи з вчителями початкових класів, які здійснюють рівневе оцінювання відповідно до предметних критерій, ми отримали показники успішності досліджуваних учнів.

3.7. Рівень навчальної успішності серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах НУШ (у %)

Згідно отриманим результатам, які наведені на рис. 3.7., проаналізовано, що у молодших школярів, які проживають у сільській місцевості 4% учнів мають початковий, 16% середній, 48% достатній та 32% високий рівень навчальної успішності. Натомість, молодші школярі, які проживають у міській місцевості демонструють дещо нижчі показники, де 4% учнів мають низький, 24% середній, 36% достатній та 36% високий рівень навчальної успішності. Такі результати дозволяють припустити, що учні молодшого

шкільного віку, які проживають у сільській місцевості навчаються краще та мають рівень сформованості навчальних компетентностей вище, а ніж учні, що проживають у міській місцевості.

Важливо наголосити на тому, що дослідження навчальної успішності дітей з різних місцевостей проживання має первинний, пілотажний, гіпотетичний характер, і потребує більшої вибірки учасників навчального процесу, для констатації отриманих результатів.

На наступному етапі дослідження, з метою розуміння психологічної складової навчання учнів молодшого шкільного віку, які проживають у сільській та міській місцевості, ми застосували діагностичну **методику «Анкета вивчення мотивів навчальної діяльності учнів» (Б. Пашнева)** у досліджуваних групах.

Порівнюючи отримані показники, які зображені на рис. 3.8., спостерігається, що у групі дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості провідними мотивами навчальної діяльності виступають мотив матеріального добробуту та мотив престижу. Натомість, у групі дітей молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості провідними мотивами навчальної діяльності виступають мотив досягнення успіху та отримання інформації. Для обох досліджуваних груп мотив зовнішнього примусу знаходиться на низькому рівні.

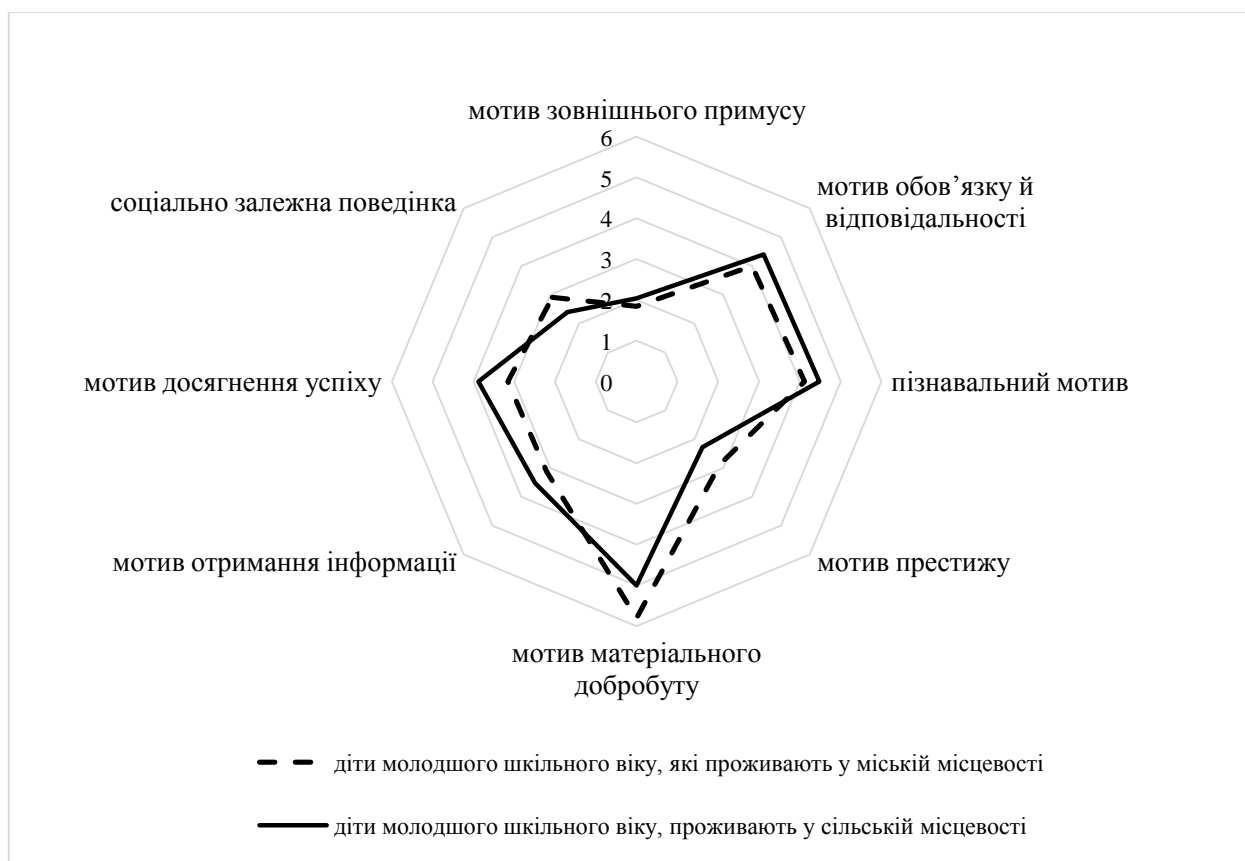

Рис. 3.8. Порівняння показників мотивів до навчання серед молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах НУШ (у %)

Отримані результати свідчать про те, що молодшим школярам у сільській місцевості більш притаманно навчатись з метою бути грамотною, ерудованою людиною, вчитись навичкам досягати успіху, та якісно дізнаватись щось нове, досліджувати світ тощо, натомість молодші школярі, які проживають у міській місцевості керуються бажанням мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови, займати високу позицію у суспільстві, статус, виправдовувати очікування інших, бути не гіршим за інших. Визначено, що у досліджуваних групах, мотив навчання виражений бажанням уникнути покарання за невиконані завдання відсутній.

Отже, у ході аналізу навчальної успішності молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості в умовах Нової української школи встановлено, що учні молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості навчаються краще та мають рівень сформованості

навчальних компетентностей вище, а ніж учні, що проживають у міській місцевості. Визначено, що в групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості краще сформовані компетентності у ініціативності та підприємстві, обізнаності та самовираженні у сфері культури, уміння вчитись протягом життя, основні компетентності у природничих науках та технологіях, а ніж у групі учнів, які проживають у міській місцевості. Натомість, останні мають вищу сформованість компетентності у спілкуванні іноземними мовами, а ніж в учнів, які проживають у сільській місцевості.

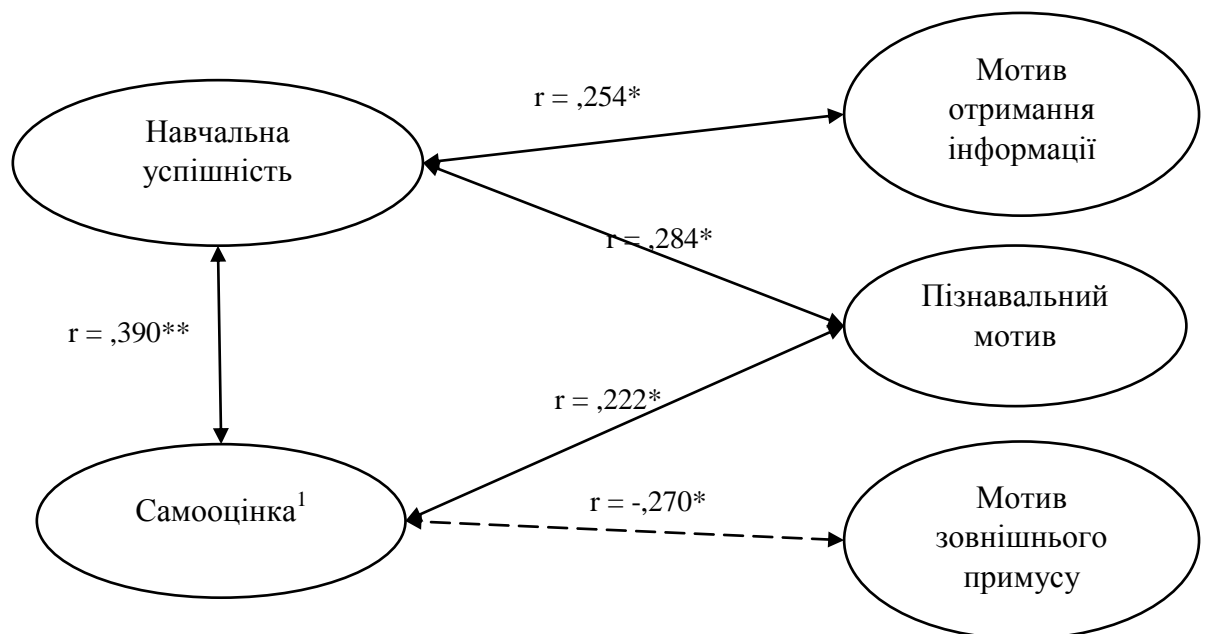
Діагностовано, що провідними мотивами навчальної діяльності у дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості виступають мотив матеріального добробуту та мотив престижу, а у групі дітей молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості, мотив досягнення успіху та отримання інформації. Для обох досліджуваних груп мотив зовнішнього примусу знаходиться на низькому рівні.

3.3. Статистичний аналіз взаємозв'язків самооцінки та навчальної діяльності у молодших школярів в умовах Нової української школи

За результатами нашого дослідження було проведено кореляційний аналіз з метою виявлення взаємозв'язку самооцінки та навчальної успішності молодших школярів в умовах Нової української школи. Кореляційний аналіз проводився окремо для кожної досліджуваної групи (молодших школярів, які проживають у міській та сільській місцевості), з метою встановлення специфічних зв'язків між показниками всередині групи та для порівняння показників груп між собою. Кореляційний аналіз здійснювався за допомогою формул Пірсона. Проведений статистичний аналіз показників виявив взаємозв'язки між методиками «Анкета вивчення мотивів навчальної діяльності учнів» (Б. Пашнева), методика «Визначення

рівня своєї самооцінки» (Г. Казанцевої) та навчальною успішністю молодших школярів, за концепцією Нової української школи. Оскільки в учнів цих груп проявились різні кореляційні зв'язки, то спершу розглянемо кореляційні плеяди, які були виявлені у результаті аналізу даних учнів молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості.

Як видно з рис. 3.8., встановлені прямі кореляційні взаємозв'язки між навчальною успішністю та самооцінкою ($r = 0,390$; $p \leq 0,01$). Виявлено, також позитивні кореляції між показником навчальної успішності та мотиву отримання інформації ($r = 0,254$; $p \leq 0,05$), пізнавального мотиву ($r = 0,284$; $p \leq 0,05$). У наведеній плеяді спостерігаються цікавий позитивний зв'язок показника самооцінки з пізнавальним мотивом ($r = 0,222$; $p \leq 0,05$) та негативний зв'язок зі шкалою «мотив зовнішнього примусу» ($r = -0,270$; $p \leq 0,05$).

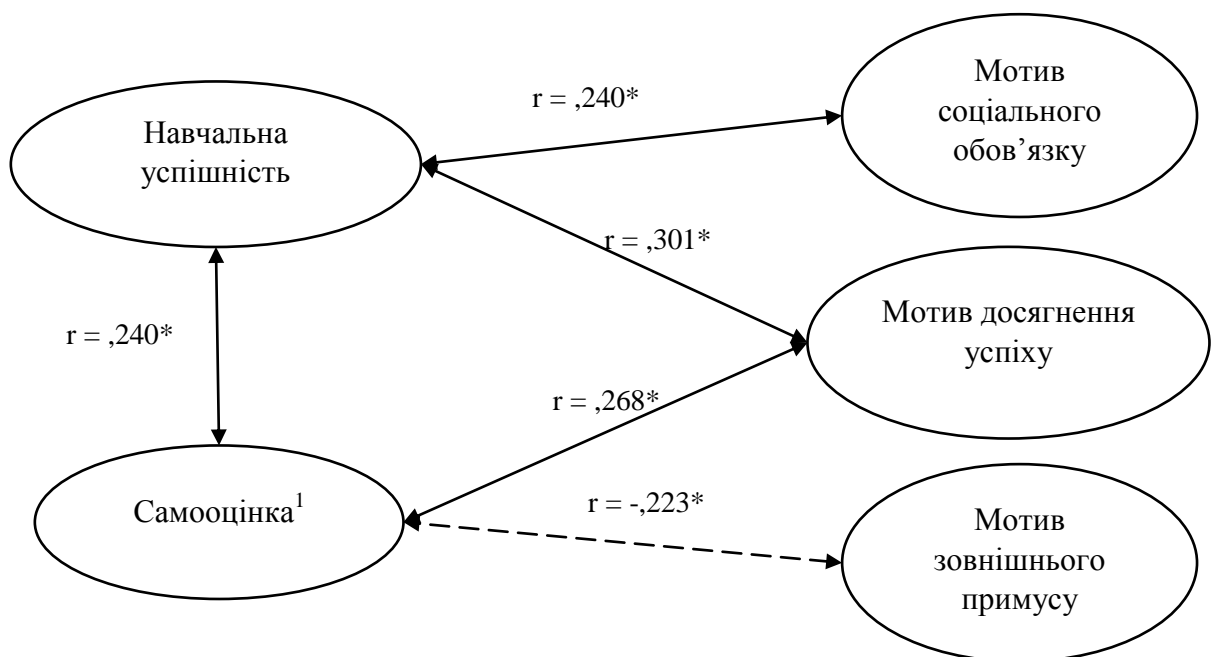
Примітка. ¹Чутливість взаємозв'язку показника «самооцінка» встановлено за методикою «Визначення рівня своєї самооцінки» (Г. Казанцевої).

Рис. 3.9. Взаємозв'язки навчальної успішності та навчальних мотивів з самооцінкою серед дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості

Це свідчить про те, що у учнів молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості, чим вище рівень самооцінки, тим вища

навчальна успішність. У свою чергу, чим вища мотивація пізнавати щось нове, отримувати різномірну інформацію, тим вища навчальна успішність та самооцінка дитини. Натомість, чим вище бажання дитини навчатись, щоб уникнути покарання за невиконані завдання, тим нижчий рівень самооцінки, а вплив мотиву зовнішнього примусу на навчальну діяльність відсутній.

Також, у ході дослідження піддавались аналізу результати молодших школярів, які проживають у сільській місцевості, де було виявлено наступну кореляційну плеяду зв'язків навчальної успішності з самооцінкою та навчальними мотивами (див. рис. 3.9).

Примітка. ¹ Чутливість взаємозв'язку показника «самооцінка» встановлено за методикою «Визначення рівня своєї самооцінки» (Г. Казанцевої).

Рис. 3.10. Взаємозв'язки навчальної успішності та навчальних мотивів з самооцінкою серед дітей молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості

Спираючись на отримані результати, встановлено прямий взаємозв'язок між шкалою «навчальна успішність», «самооцінка» ($r = 0,240$; $p \leq 0,05$), «мотив досягнення успіху» ($r = 0,301$; $p \leq 0,05$), «мотив соціального обов'язку та відповідальності» ($r = 0,240$; $p \leq 0,05$). Також, додатково спостерігається негативний зв'язок між шкалою «самооцінка» та «мотиви зовнішнього примусу» ($r = -0,223$; $p \leq 0,05$), і позитивна кореляція зі шкалою «мотив

досягнення успіху» ($r = 0,268$; $p \leq 0,05$). Це вказує на те, що у молодших школярів, які проживають у сільській місцевості, чим вищий рівень самооцінки, бажання мати знання, щоб приносити користь людям, виконувати роботу якнайкраще, досягати успіху, тим вищий рівень навчальної успішності. Визначено, що зовнішній примус до навчання дитини, знижує рівень її впевненості в собі та власних здібностей.

Таблиця 3.3.

Статистично достовірні показники відмінностей між групами молодших школярів, які проживають у сільській та міській місцевості

Параметр	Середній ранг для групи молодших школярів, які проживають у сільській місцевості	Середній ранг для групи учнів молодших школярів, які проживають у міській місцевості	Значення U-критерію Манна-Уїтні	p-рівень значущості
Самооцінка власних умінь	18,52	23,46	377,0	0,026
Мотив досягнення успіху	22,51	19,46	301,0	0,025
Спілкування іноземними мовами	13,03	19,76	392,0	0,041

На наступному етапі дослідження, для визначення статистичних відмінностей серед досліджуваних змінних між групою молодших школярів, які проживають у міській та сільській місцевості, ми використали непараметричний критерій – *U-критерій Манна Уїтні*. Аналізу піддавалися

різні категорії. Виявлені наступні статистично достовірні відмінності між двома групами (див. табл. 3.3.)

Дослідження виявило відмінності в прояві самооцінки, навчальних компетентностей та мотивів навчальної діяльності у показниках: самооцінка власних умінь ($U=377,0$; $p=0,026$); мотив досягнення успіху ($U=301,0$; $p=0,025$); спілкування іноземними мовами ($U=392,0$; $p=0,041$).

Встановлено, що рівень самооцінки власних умінь, спілкування іноземними мовами статистично вищий в групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості. Також спостерігається відмінність у рівні мотиву досягнення успіху, де показники статистично більші у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості.

Отже, у ході статистичного аналізу виявлено, що існує взаємозв'язок між самооцінкою та навчальною успішністю у обох групах, де високий рівень навчальних досягнень підвищує рівень впевненості учнів у себе, власні здібності тощо. Встановлено, що на навчальну успішність учнів молодшого шкільного віку, які проживають на міській місцевості впливають мотив отримання інформації та пізнавальний мотив, що підвищують навчальну діяльність, а в учнів молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості впливають мотив досягнення успіху та мотив соціального обов'язку та відповідальності. Визначено, що зовнішній примус до навчальної діяльності в обох групах досліджуваних знижує рівень самооцінки дітей.

Встановлено, що рівень самооцінки власних умінь, спілкування іноземними мовами статистично вищий в групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості. А мотив досягнення успіху, статистично більший у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості. Статистичних відмінностей у прояві рівня самооцінки у досліджуваних групах не встановлено. Такі результати статистичного аналізу підтверджують першу гіпотезу дослідження, що існує взаємозв'язок між самооцінкою дітей молодшого шкільного віку та навчальною успішністю, натомість друга

гіпотеза, що рівень самооцінки дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості вищий, ніж у дітей, які проживають у сільській місцевості відхилена.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного теоретичного та емпіричного дослідження взаємозв'язку самооцінки та навчальної успішності молодших школярів в умовах Нової української школи, ми можемо сформулювати наступні висновки:

1. Самооцінка грає важливу роль у формуванні та розвитку особистості, впливаючи на її ставлення до себе, відображаючи різні аспекти знання про себе та рівень задоволеності собою. Ця самооцінка проявляється в різних видах, таких як адекватна, стійка, нестійка завищена, нестійка занижена та завищена стійка самооцінка. Важливо враховувати, що самооцінка формується вже на початковому етапі молодшого шкільного віку і має значущий вплив на подальше життя та діяльність особистості.
2. Молодший шкільний вік є ключовим етапом у розвитку дитини, де формуються важливі психологічні аспекти, такі як мотивація досягнення, внутрішня позиція щодо навчання та позитивне ставлення до школи. Успішна адаптація дитини до нового соціального статусу школяра сильно залежить від підтримки з боку вчителів і батьків, а також від створення сприятливого навчального середовища. Цей період має велике значення для подальшого розвитку дитини і впливає на її відносини з однолітками та вчителями. Тому важливо створити умови для позитивного ставлення до навчання і розвитку внутрішньої мотивації, що сприятиме активному та якісному засвоєнню знань і навичок.
3. «Нова українська школа» (НУШ) враховує психологічні особливості дітей і ставить перед собою завдання створити навчальне середовище, що сприяє розвитку кожної дитини. Психологічні аспекти, які враховуються в рамках НУШ, включають: дитиноцентризм, психологічний комфорт, використання ігрових методів, інклюзивну освіту, розвиток критичного мислення і творчості, а також психологічну підтримку. Програма враховує сучасні психологічні підходи для забезпечення всебічного розвитку дітей.

4. Визначено, що в групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості краще сформовані компетентності у ініціативності та підприємстві, обізнаності та самовираженні у сфері культури, уміння вчитись протягом життя, основні компетентності у природничих науках та технологіях, а ніж у групі учнів, які проживають у міській місцевості. Натомість, останні мають вищу сформованість компетентності у спілкуванні іноземними мовами, а ніж в учнів, які проживають у сільській місцевості.
5. Діагностовано, що провідними мотивами навчальної діяльності у дітей молодшого шкільного віку, які проживають у міській місцевості виступають мотив матеріального добробуту та мотив престижу, а у групі дітей молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості, мотив досягнення успіху та отримання інформації. Для обох досліджуваних груп мотив зовнішнього примусу знаходиться на низькому рівні.
6. Визначено, що більшість молодших школярів, в обох групах реалістично оцінюють себе, свої здібності, моральні якості та вчинки. Адекватна самооцінка дозволяє молодшим школярам, незалежно від виду місцевості, де проживають ставитися до себе критично, правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності з вимогами навколишніх. Виявлено, що молодші школярі, які проживають у сільській місцевості реалістичніше оцінюють власні розумові здібності у навчанні та доцільно можуть сприймати та застосовувати власні уміння, критичніше статись до себе, аніж молодші школярі, які проживають у міській місцевості. Натомість, молодшим школярам, які проживають у міській місцевості властиво більш реально оцінювати та досягати реалізації власних умінь та навичок, ніж дітям, які проживають у сільській місцевості.
7. Статистичний аналіз підтвердив, що існує взаємозв'язок між самооцінкою та навчальною успішністю у обох групах, де високий

рівень навчальних досягнень підвищує рівень впевненості учнів у себе, власні здібності тощо. Встановлено, що на навчальну успішність учнів молодшого шкільного віку, які проживають на міській місцевості впливають мотив отримання інформації та пізнавальний мотив, що підвищують навчальну діяльність, а в учнів молодшого шкільного віку, які проживають у сільській місцевості впливають мотив досягнення успіху та мотив соціального обов'язку та відповідальності. Визначено, що зовнішній примус до навчальної діяльності в обох групах досліджуваних знижує рівень самооцінки дітей.

8. Встановлено, що рівень самооцінки власних умінь, спілкування іноземними мовами статистично вищий в групі молодших школярів, які проживають у міській місцевості. А мотив досягнення успіху, статистично більший у групі молодших школярів, які проживають у сільській місцевості. Статистичних відмінностей у прояві рівня самооцінки у досліджуваних групах не встановлено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Використання інформаційно-комунікативних технологій у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2019. 96 с.
2. Андрущенко, І. Г. Самооцінка особистості як компонент особистісно-орієнтованого розвитку в юнацькому віці. *Науковий часопис К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: збірник наукових праць* 4(49). С. 191-197.
3. Бахвалова А. Структура самооцінки та професійної самооцінки у зарубіжних теоріях. *Perspectives of science and education*. 2019. С. 465-470.
4. Белобрикіна О.А. Вплив соціального оточення на розвиток самооцінки. *Питання психології*. № 4. 2001. С. 31-38.
5. Бібік Н.М. Нова Українська школа: poradnik для вчителя: Навчально-методичний посібник. Київ: «Літера ЛТД», 2018. 160 с.
6. Ващенко О. М. Особливості формування в молодших школярів умінь і навичок здорового способу життя. *Сучасні технології навчання в початковій школі : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.*, (13– 14 квіт. 2006р.) / КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. К., 2006. С. 19-21.
7. Ващенко О. М. Формування у молодших школярів життєвих навичок, що сприяють здоровому способу життя. *Теоретико практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу : зб.наук. пр. / Ін-т проблем виховання АПН України*. К., 2007.С. 17-20.
8. Видолоб Н.О. Проблема самооцінки особистості у контексті гуманістичної психології. *YoungScientist* № 9.1 (36.1). 2016. С. 21-26.
9. Волошин С.М. Психолого-педагогічні основи розвитку мислення у молодших школярів: теоретичний аналіз. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 363-366.

10. Дзюбенко О. А. Особливості адаптації першокласників до навчальної діяльності в умовах впровадження концепції нової української школи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія.* 2018. Вип. 7. С. 14–18.
11. Дзюбка Л.В., Бучма В.В. Психологічна безпека взаємодії в системі «вчитель-учень» в умовах Нової української школи. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми: матеріали II всеукраїнської конференції з міжнародною участю (Київ, 21 березня 2019 р.).* Київ: Міжнародна видавнича платформа «Fundamental And Applied Researches In Practice Of Leading Scientific Schools» 2019. С. 14.
12. Дядюкіна Є. В. Самооцінка як міждисциплінарне поняття. *Науковий вісник Донбасу.* 2011. № 1.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_21
13. Дячук П. В. Дидактичні умови забезпечення процесу формування самооцінки молодшого школяра. *Педагогіка та психологія : зб. наук. праць Чернівецького нац. ун-ту імені Юрія Федьковича.* Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. Вип. 713. С. 55-61.
14. Загурська І. С. Розвиток самооцінки здібностей у молодшому шкільному віці. *Практична психологія та соціальна робота.* 2010. №6. С. 14-21.
15. Іванова В. Діагностика розвитку творчого мислення у дошкільному та молодшому шкільному віці. *Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України.* 2010. № 2. С. 213 - 218.
16. Калошин В. Ф. Вплив емпатії на ефективність навчального процесу. *Практична психологія та соціальна робота.* 2018. №1. С. 70-74.
17. Калюжна Є. М. Вплив самооцінки особистості на її академічну успішність у молодшому шкільному віці. *Молодий вчений.* 2016. № 5. С. 559-563.

18. Каратаєва С.В. Почуття відповідальності в учнів 1 – 4 класів: засади виховання. Навчально-методичний посібник: за ред. проф. Левківського М.В. Житомир, 2004. 158 с.
19. Коберник Г. І. Індивідуалізація й диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика: монографія. Київ: Наук. світ, 2002. 231 с.
20. Коваль Л.В., Скворцова С.О. Методика навчання математики в початковій школі: теорія і практика: Підручник для студентів. Харків: ЧП «Принт-Лідер», 2011. 414 с.
21. Коган І.М. Особливості емпатії молодших школярів. *Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України.* 2000. С. 273-279.
22. Коган І.М. Розвиток емпатії у молодших школярів. Актуальні проблеми психології. *Екологічна психологія. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України.* 2004. Т. 7, В 3. С. 101-108.
23. Козерук Ю.В., Євсейчик Я.О. Самооцінка як фактор становлення особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2015. Вип.124. С.163-165.
24. Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи: матер. *Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно спрямованої освіти; Всеукр. наук.-практ. конф.* (28 квітня 2011 року). К.: Київ. Ін-т сучасн. підр., 2011. 92 с
25. Кочерга О. В. Психофізіологія учнів початкової школи : прикладні аспекти. *Початкова школа,* 2009. № 2. С. 55-59.
26. Кузнецов М.А., Заїка Є.В. Психологія уяви: навчально-методичний посібник. Харків: ХНПУ, 2013. 151 с.
27. Ліпковська Ю. Формування адекватної самооцінки у школярів. *Психологічні виміри культури, економіки, управління.* 2016. № 9. С. 61-69.

- 28.Максименко С. Д., Сімович О.Г. Самооцінка учня молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. №2 (27). С. 69-77.
- 29.Никоненко О. П., Ярослав Н. С. Психологія молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2000. 131с.
- 30.Нова українська школа. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
- 31.Олійник О. О. Особливості психокорекційної роботи у формуванні самооцінки старших дошкільників. *Проблеми емпіричних досліджень у психології*. 2008. Вип. 1. С. 347-352.
- 32.Онуфрієва Л. А. Самооцінка як складова Я-концепції майбутніх фахівців соціономічних професій. *Проблеми сучасної психології*. 2013.- Вип. 22. - С. 396-412.
- 33.Онуфрієва Л. А. Дослідження психологічних детермінант розвитку професійної самосвідомості та особистісної зрілості майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки»* Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. Т. 2. Вип. 10 (91). С. 227-233
- 34.Папітченко Л.В. Теоретичний аналіз проблеми значущості самооцінки в структурі гідності особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. 2020. №12. С. 79-89.
- 35.Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академія, 2017. С. 366 с.
- 36.Селуянова М. В. Почуття відповідальності дітей молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 67. С. 207-213.
- 37.Сидоренко О.Б. Самооцінка як фактор психічного здоров'я та емоційного благополуччя молодшого школяра. *Актуальні проблеми*

- збереження психологічного здоров'я підростаючого покоління : матеріали Всеукраїнських психолого-педагогічних Демиденківських читань.* Бердянськ: БДПУ, 2013. С. 43–45.
38. Сімович О. Г. Психологічні особливості прояву психічних станів у дітей молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2015. № 2. С. 69-77.
39. Склярєнко О. М. Психологічні особливості та види шкільних страхів у молодших школярів. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент.* 2010. Вип. 2. С. 160-170.
40. Склярєнко О.М. Вплив стилю педагогічної діяльності вчителя на виникнення учбових страхів у молодшому шкільному віці. *Психологія. Зб. наукових праць.* К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2003. Вип. 21. С. 266 – 276.
41. Склярєнко О.М. Особливості самооцінки як психологічної детермінанти шкільних страхів у молодших школярів. *Психологія. Зб. наукових праць.* К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2004. Випуск 2 (26). С. 187- 194.
42. Склярєнко О.М. Тривожність молодших школярів як одна з детермінант шкільних страхів у молодшому шкільному віці. *Актуальні проблеми психології...: Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* К.: Міленіум, 2004. Вип. 13. С. 88 - 91.
43. Смітанка В. Психологічний аналіз самооцінки у наукових дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених. *Наука. Освіта. Молодь.* 2016. № 2. С. 168-170.
44. Співак Л. М. Діагностика і корекція « Я-концепції» молодших школярів з низьким рівнем навчальних досягнень: навчальний посібник для студ. Вузів. К: Каравела, 2011. 223 с.
45. Співак Л.М. Формування «Я-концепції» молодших школярів з труднощами у навчанні: автор. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 1999. 24 с.

46. Тихомирова Є. Т. Соціальна педагогіка. Самореалізація школярів у колективі М.: Академія, 2008. 144 с.
47. Фоменко, К.І. Психодіагностика мотиваційної сфери молодшого школяра. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. Вип. 55. Х.: ХНПУ. 2017. С. 280-295.
48. Чапюк Ю. С. Молодший шкільний вік як сенситивний щодо розвитку творчого мислення: теоретичні аспекти. *INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE*. 2016. №1. С. 118-12.
49. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях. *Педагогічні науки: Зб. наук. праць*. Вип. LXVIII. м. Херсон, ХДУ, 2015. С. 134 - 138
50. Шимон Л. П. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів. *Вісник Житомирського державного університету*. 2009. № 44. С. 164-167.
51. Юрченко В.І., Гриценко Л.І. Вплив конкурсу-квесту на ставлення учасників до реформи «Нова українська школа». *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2020. 45 (48). С.110-120.
52. Яланська С. П., Атаманчук Н. М. Психологія формування толерантного середовища в умовах нової української школи. *Наука і освіта*. 2017. № 1. С. 71-75.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

С.М. Шалієвич С.М.
(підпис)